

Επίσκεψη – Ξεναγήση του Συνδέσμου Συριανών στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά και στη Δημοτική Πινακοθήκη Πειραιά

Κείμενο, φωτογραφίες Χρήστου Θανόπουλου

Την Παρασκευή 10 Νοεμβρίου 2023 τα μέλη και οι φίλοι του Συνδέσμου Συριανών ξεναγήθηκαν στο Δημοτικό Θέατρο και τη Δημοτική Πινακοθήκη Πειραιά. Ξεναγός μας στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά η νομικός και θεατρολόγος κ. Έλλη Γαβριήλ. Ευγενική και ευπροσήγορη, μας υποδέχθηκε στον μεγαλοπρεπή προθάλαμο του Δημοτικού Θεάτρου (ισόγειο του φουαγιέ), κάτω από τις υπέροχες τοιχογραφίες του γνωστού από τη Σύρο Ταμπι, Ιταλού ζωγράφου του Θεάτρου Απόλλων, της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας (οικία Δ. Παρασκευά, σήμερα οικογενείας Τσαλκάνη – Λουλού), κ.α. Η κ. Γαβριήλ μάς οδήγησε στην πλατεία του θεάτρου με τα κόκκινα βελούδινα καθίσματα. Υπάρχουν 23 πολυτελείς ξυλόγλυπτοι εξώστες, σε τρεις σειρές, που φέρουν τα ονόματα μουσουργών και θεατρικών συγγραφέων από την Ελλάδα και όλο τον κόσμο. Τα βασιλικά θεωρεία ήταν εμπρός δεξιά. Η κεντρική αίθουσα διαθέτει επτά εξόδους, τεράστια μπαρόκ σκηνή και τον περίφημο πολυέλαιο από τη Μασσαλία, με τα 120 φωτιστικά, που κρέμεται από τον μοναδικό θόλο. Το θέατρο είναι τετραώροφο, με μήκος 45 μ., πλάτος 34 μ., ύψος 30 μ. Το σχέδιο του θεάτρου, που είναι γαλλικού τύπου, βασίστηκε στο Ωδείο του Παρισιού, με θερμαντικό σύστημα παρόμοιο με αυτό του Θεάτρου της Βιέννης και έχει χωρητικότητα 1.150 – 1.400 θεατών. Επηρεασμένο από τη γερμανική σχολή, εκπρόσωπος της οποίας στην Ελλάδα ήταν ο Ερνέστος Τσίλλερ, διέθετε μεγαλοπρεπές πρόπυλο, με κλίμακα, τέσσερις κορινθιακούς αρράβδωτους κίονες, αέτωμα και δώμα με δίρριχτη στέγη, αέτωμα. Πρόκειται για το μεγαλύτερο και μεγαλοπρεπέστερο θέατρο της Ελλάδας.

Όλα ξεκίνησαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όταν ο Πειραιάς αριθμούσε μόλις 27.000 κατοίκους, όμως η αστική τάξη είχε το όραμα κατασκευής ενός θεάτρου αντάξιου της πόλης, που αναδεικνυόταν βαθμιαία σε πρώτο λιμάνι της Ελλάδος. Η απόφαση ελήφθη από το δημοτικό συμβούλιο, επί δημαρχίας Τρύφωνα Μουτζόπουλου, το 1882. Ο θεμέλιος λίθος του «Εθνικού Θεάτρου Πειραιώς», όπως αρχικά ονομαζόταν, ετέθη το 1884, παρουσία του δημάρχου Αριστείδη Ομηρίδη-Σκυλίτση, του πρωθυπουργού Χαρίλαου Τρικούπη και του βασιλιά Γεωργίου Α΄ και άρχισαν οι εκσκαφές στην πλατεία Κοραή. Αποκαλύφθηκαν αρχαία κατάλοιπα οικίας διονυσιαστών. Ο αρχικός προϋπολογισμός προέβλεπε κόστος 450.000 δραχμών. Όμως τελικά διπλασιάστηκε. Η κατασκευή αργούσε να

ολοκληρωθεί, λόγω ελλείψεως χρημάτων. Κατόπιν χορήγησης δανείου από την Εθνική Τράπεζα, το θέατρο ολοκληρώθηκε το 1895, επί δημάρχου Θεόδωρου Ρετσίνα. Η πρώτη παράσταση πραγματοποιήθηκε το 1895 με τη «Μαρία Δοξαπατρή» του Δημητρίου Βερναδάκη.

Αρχιτέκτονας ήταν ο Πειραιώτης Ιωάννης Λαζαρίμος (1849–1913), ο οποίος εργαζόταν στην τεχνική υπηρεσία του δήμου. Γεννημένος το 1849 από γονείς υδραϊκής καταγωγής, σπούδασε στο Σχολείο των Τεχνών της Αθήνας (Πολυτεχνείο) και στη Σχολή Καλών Τεχνών στο Παρίσι, υπήρξε καθηγητής στο Πολυτεχνείο, στη Σχολή Ευελπίδων Πειραιά και στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων. Έκτισε επίσης την υδραϊκή εκκλησία του Αγ. Κωνσταντίνου, σχολικά κτίρια, διάφορα οικοδομήματα, λιμενικά έργα, πλατείες, κ.α. Τα σχέδια του Λαζαρίμου προέβλεπαν γλυπτό διάκοσμο στα αετώματα του θεάτρου και ένα τεράστιο άγαλμα της μούσας Μελπομένης στην πλατεία, αλλά δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ.

Η σκηνή του θεάτρου είναι από τις ελάχιστες σωζόμενες στην Ευρώπη με στοιχεία μπαρόκ, προσκήνιο και χώρο ορχήστρας. Το 1898 δόθηκε παραγγελία στην Τεργέστη, για παραλαβή ενδυμασιών, κοστούμιών, 400 τροχαλιών για τα σκηνικά του θεάτρου. Γύρω από το πέταλο της κεντρικής αίθουσας, βρίσκεται το πολυτελές διώροφο φουαγιέ, όπου παλαιότερα δίνονταν χοροεσπερίδες φιλανθρωπικών συλλόγων και σήμερα πραγματοποιούνται συναυλίες, εκθέσεις ζωγραφικής, εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά, κ.α. Το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά έδωσε πολιτιστική πνοή στον Πειραιά και ταυτίστηκε με την ιστορία της πόλης και της Ελλάδος.

Στα Νοεμβριανά του 1916 (αποκλεισμός του Πειραιά από τις δυνάμεις της Αντάντ), καταλήφθηκε από Γάλλους στρατιώτες. Το 1922 φιλοξένησε για δύο χρόνια Μικρασιάτες πρόσφυγες. Υπέστη σοβαρές ζημιές κατά το βομβαρδισμό του λιμανιού του Πειραιά από συμμαχικά αεροσκάφη (Ιανουάριος 1944). Οι συχνές και διαφορετικές χρήσεις του θεάτρου προκάλεσαν σημαντικές φθορές. Μεγάλες ζημιές υπέστη το θέατρο από τους σεισμούς του 1981 και 1999. Το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά φιλοξένησε το Ιστορικό Αρχείο Πειραιά, την Δημοτική Πινακοθήκη, φορείς και σωματεία της πόλης, ενώ μετά το 1999 άνοιξε τις πύλες του σε πολιτικούς γάμους και εκδηλώσεις σχολείων. Επισκευές-αναστηλώσεις έγιναν το 1927, 1946–1947, 1952, 1968. Το 1980 ανακηρύχθηκε προστατευόμενο μνημείο, ως «έργο τέχνης». Με την ένταξή του στο Γ' ΚΠΣ, έγινε συνολική αποκατάσταση (2008–2013). Από το θέατρο πέρασαν διάσημοι σκηνοθέτες (Δ. Ροντήρης, Γκίκας Μπινιάρης, Σ. Νικολαΐδης, Μ. Κουνελάκης) και σημαντικοί ηθοποιοί (Α. Βεάκης, Μ. Φωτόπουλος, Β. Διαμαντόπουλος, Μ. Τραϊφόρος, Δ. Παπαμιχαήλ, κ.α.).

Η ομάδα μας ξεναγήθηκε στα θεωρεία, στα εντυπωσιακά ξύλινα ζευκτά, πάνω από το θόλο και στο φουαγιέ.

Το θέατρο ως τέχνη και ως αρχιτεκτόνημα.

Το θέατρο υπάρχει στον βιοψυχισμό του ανθρώπου και ξεκινά στην ουσία από τις πρώτες θρησκευτικές, κοινωνικές, πολεμικές τελετές των προϊστορικών ανθρώπων, που συγκεντρώνονται γύρω από τον ιερέα (ένθεο άνθρωπο). Οι βάσεις της θεατρικής τέχνης πηγάζουν από τις ανθρώπινες ανάγκες για ψυχαγωγία, αντιμετώπιση του φόβου, κατανόηση του κόσμου, μετάδοση γνώσης, σύνδεσης των μελών της κοινότητας. Το κλασικό θέατρο άνθισε στην αρχαία Ελλάδα, με σατιρικά δράματα από του Θέσπι (560 μ.Χ.), όπου με πρωτοβουλία του πρώτου του χορού, προσπάθησε να αναπαραστήσει ότι είναι ο ήρωας – θεός ενσαρκωμένος, κατά τη διάρκεια των εν άσπει Διονυσίων. Ακολούθησαν οι: Φρύνιχος, Πρατίνος, Αισχύλος, Σοφοκλής, Αριστοφάνης, Μένανδρος, κ.α. Οι παραστάσεις λάμβαναν χώρα στο θέατρο, που αναπτυσσόταν στις πλαγιές λόφων, γύρω από την κυκλική ορχήστρα, με δύο εισόδους στο πλάι και σκηνικό με μόνιμη κατασκευή (την όψη ενός παλατιού), ενώ αργότερα προστέθηκαν μηχανισμοί, κ.λπ. Οι Ρωμαίοι συγγραφείς (Πλαύτος, Σενέκας, κ.α.), στρέφονται προς τον Ευριπίδη. Κτίζονται 29 μεγαλοπρεπή ρωμαϊκά αμφιθέατρα, τα οποία φιλοξενούν θεάματα, μονομαχίες, ναυμαχίες, κ.α. Η εκκλησία θέτει υπό διωγμό το θέατρο (5^{ος} – 11^{ος} αιώνας). Το θέατρο επιβιώνει σε πλατείες και ταβέρνες, με πληθώρα εκφράσεων, αλλά και μέσα στην ίδια την εκκλησιαστική λατρεία. Ξεκινούν να κτίζονται νέοι τύποι θεάτρων (Έξωτερ της Αγγλίας, 1408). Τα πρώτα υπαίθρια (ανοικτά θέατρα) δημιουργούνται στην Ελισαβετιανή Αγγλία, όπως το στρογγυλό, ανοικτό από πάνω "Globe", με σύγχρονα τα: «Κύκνος» και «Τύχη». Στο πρώτο ανεβαίνουν σχεδόν όλα τα έργα του Γ. Σαίξπηρ, που βασίζεται στους αρχαίους δραματουργούς και σε αληθινά γεγονότα των αγγλικών βασιλικών δυναστειών. Παράλληλα, πραγματοποιούνται θεατρικές παραστάσεις, στην Ισπανία στα "Corrales", αυλές πανδοχείων και στα γαλλικά γήπεδα τένις με προσθήκη εξέδρας. Το πρώτο κλειστού τύπου θέατρο κτίστηκε στη Γαλλία το 1548. Οι θεατρικές παραστάσεις ήταν ιδιωτικές και ελάμβαναν χώρα σε παλάτια βασιλέων και ευγενών, οι οποίοι ήταν οι χορηγοί. Το 1637, δύο Βενετσιάνοι από μεγάλες οικογένειες πατρικών, ίδρυσαν το πρώτο ιδιωτικό θέατρο, ώστε να γίνονται δημοσίως οι παραστάσεις και οι θεατές να πληρώνουν εισιτήριο. Τα έξοδα έβγαιναν ούτως ή άλλως από τα ετήσια ενοίκια των θεωρείων που κατέβαλαν οι πλούσιοι θεατές. Σταδιακά, άνοιξαν δέκα θέατρα στη Βενετία, με κορυφαίο το "Fevice" (Φοίνικας). Το γαλλικό θέατρο ή «Κουτί των Ψευδαισθήσεων», είναι συνδυασμός κύβου (σκηνής)

και κυλίνδρου (πλατείας θεατών). Τα γαλλικού τύπου θεωρεία είναι ανοικτά, ενώ τα ιταλικά είναι κλειστά.

Μετά την ξενάγηση στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, η ομάδα επισκεπτών του Συνδέσμου Συριανών κατευθύνθηκε προς τη Δημοτική Πινακοθήκη Πειραιά, στη συμβολή των οδών Φίλωνος και Καραολή Δημητρίου, όπου μας ξενάγησε η ευγενέστατη κ. Σαμουηλίδου. Το νεοκλασικό κτίριο του Παλιού Ταχυδρομείου, δημιούργημα του αρχιτέκτονος Εμμανουήλ Παπακωνσταντίνου, θεμελιώθηκε το 1898 και εγκαινιάστηκε το 1901, ως «...το πρώτο εν Ελλάδι, Ταχυδρομικό, Τηλεγραφικό και Τηλεφωνικό κατάστημα...» (υπουργός εσωτερικών Γεώργιος Θεοτόκης), επί δημάρχου Τρύφωνα Μουτζόπουλου. Έχει μια χαρακτηριστική κεντρική οκτάγωνη αίθουσα, με υαλόφρακτη στέγη (αίθριο), που ήταν ο κύριος χώρος εξυπηρέτησης των πελατών, ενώ περιμετρικά υπάρχουν οι θυρίδες εξυπηρέτησης. Ολοκληρώθηκε το 1912, ενώ έως το 1933 έγιναν έργα και επισκευές. Η υπηρεσία Τ.Τ.Τ. από το 1949 διασπάστηκε στον ΟΤΕ και τα μετέπειτα ΕΛ.ΤΑ. Με την ανέγερση του νέου «Καλλιμάρμαρου Ταχυδρομείου» (1973), Φίλωνος και Τσαμαδού, μεταφέρθηκε το ταχυδρομείο στο νέο κτίριο. Το Παλιό Ταχυδρομείο κρίθηκε διατηρητέο, υπέστη σοβαρές ζημιές από το σεισμό του 1981 και αποκαταστάθηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ (1998–2005).

Η Δημοτική Πινακοθήκη Πειραιά άρχισε να λειτουργεί το 1957, ως τμήμα αρχικά της Δημοτικής Βιβλιοθήκης, στεγαζόταν στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, και από το 1985 είναι ανεξάρτητο τμήμα. Από τον Ιανουάριο του 2014, στον πρώτο όροφο του Παλιού Ταχυδρομείου εκτίθεται μικρός αριθμός αντιπροσωπευτικών έργων Ελλήνων ζωγράφων του 20^{ου} αιώνα, από τα 837 συνολικά έργα της συλλογής. Περιλαμβάνονται ζωγράφοι, όπως οι: Νικόλαος και Περικλής Λύτρας, Κωνσταντίνος Μαλέας, Κωνσταντίνος Ρωμανίδης, Μιχαήλ Οικονόμου, Αλέξανδρος Χριστοφής, κ.α. Στον ίδιο όροφο εκτίθενται γλυπτά της συλλογής Γεωργίου Καστριώτη (1899–1969), ανιψιού της Σοφίας Σλήμαν, ο οποίος έμεινε για μεγάλο διάστημα στη Γαλλία και δούλεψε ένα μίγμα υλικών δικής του επινοήσης. Επίσης, στον ίδιο όροφο υπάρχει η συλλογή του σκηνογράφου Πάνου Αραβαντινού (1884–1930). Έκανε καριέρα στη Γερμανία (1917–1930) και συνεργάστηκε με θέατρα του Βερολίνου, Δρέσδης, Αμβούργου, Λειψίας, Κολωνίας. Εκτίθενται μακέτες, εντυπωσιακές φωτιζόμενες μικρογραφίες σκηνογραφιών, σχέδια κοστούμιών, αφίσες. Επίσης, φιλοξενείται συλλογή έργων του λαϊκού καλλιτέχνη Σταμάτη Λαζάρου (1916–1988) με γλυπτά σε ξύλο και πέτρα. Σε αποθήκη φυλάσσονται θεατρικά κοστούμια, φωτογραφίες και προσωπικά αντικείμενα του ηθοποιού Μάνου Κατράκη (1908–1984).

Στους χώρους της Δημοτικής Πινακοθήκης υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ξεναγήσεις.

Στο ισόγειο του κτιρίου, φιλοξενήθηκε από τον Οκτώβριο έως τα μέσα Νοεμβρίου 2023, η έκθεση του Πόντιου εικαστικού Παναγιώτη Τανιμανίδη «200 – 100 – 0, '21 – '22 – '23: τρεις πόλεμοι μακριά από το χάδι της ιστορίας». Τα έργα είναι εμπνευσμένα από την Επανάσταση του 1821, το γενοκτονικό ξεριζωμό του 1922, το ρωσοουκρανικό πόλεμο και τις μάχες στη Γάζα. Είχαμε μια μοναδική εμπειρία ξενάγησης στα έργα, από τον ίδιο το δημιουργό τους. Τα 44 γλυπτοζωγραφικά έργα του διαπραγματεύονται αφώτιστες ή ξεχασμένες πτυχές της ιστορίας. Αναδεικνύονται μορφές, όπως ο Κασομούλης, ο Νικήτας Σταματελόπουλος (Νικηταράς), ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο ιερέας Γεώργιος Εμμανουηλίδης που οδήγησε 150 συγχωριανούς από τον Πόντο στην Πρέβεζα, τα προσφυγόπουλα από τον Πόντο, από τα οποία πολλά πέθαναν από τις κακουχίες και την πείνα. Έχει στηθεί στον Πειραιά το μεγάλων διαστάσεων γλυπτό του «Πυρρίχιο Πέταγμα», μια αψίδα από βαρέλια, με την ποντιακή λύρα στο κέντρο, που το βουβό της τραγούδι διαλαλεί τη Γενοκτονία των Ποντίων και το πέρασμα από τον Πόντο στον Πειραιά. Ο πατέρας του εικαστικού διηγόταν ότι όταν έφτασαν στον Πειραιά, αυτός και τα πέντε αδέρφια του, η μάνα τους βρήκε δύο ξέσκεπα άδεια βαρέλια από μούστο και παστές σαρδέλες και έβαλε μέσα τα παιδιά, που πέρασαν έτσι μια εβδομάδα, γλείφοντας τον ξεραμένο μούστο και το αλάτι για να χορτάσουν.

Ευχαριστούμε θερμά τους ανθρώπους που μας ξενάγησαν και είχαμε πολλαπλές εμπειρίες και ερεθίσματα, κατά το πέρασμα από τον ακαδημαϊσμό, νεοκλασικισμό του 19^{ου} αιώνα, στα ρεύματα του 20^{ου} αιώνα, έως τις μέρες μας, με τη σύγχρονη τέχνη, που έχει τη δυνατότητα να στηλιτεύει γεγονότα και να θέτει ερωτήματα και προβληματισμούς για την πορεία της ανθρωπότητας.

Βιβλιογραφία

- <https://piraeus.gov.gr> > Δημοτική Πινακοθήκη – Δήμος Πειραιά
- <https://www.dithepi.gr>
- <https://culturenow.gr>, Παναγιώτης Τανιμανίδης: Νέα έκθεση «200 – 100 – 0, '21 – '22 – '23: τρεις πόλεμοι μακριά από το χάδι της ιστορίας».

